

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze województw: warszawskiego, białostockiego, lubelskiego, łódzkiego i kieleckiego z wyjątkiem powiatu olkuskiego.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatarłów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) oraz rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dn. 8 lutego 1933 r. („Monitor Polski” z 13 lutego 1933 r. Nr. 35, poz. 46), Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącego Marjana Kłotta, Głównego Inspektora Pracy, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, Rady Michała Banaszkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i Sędziego Sądu Apelacyjnego Feliksa Opęchowskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniach odbytych w dn. 28 lutego i 2, 3, 4 marca 1933 r. w Warszawie w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: warszawskim, białostockim, lubelskim, łódzkim i kieleckim, z wyjątkiem powiatu olkuskiego — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz biorąc pod uwagę zarówno położenie ogólne rolnictwa w chwili obecnej, jak i sprawę położenia robotników rolnych, jak również biorąc pod uwagę do tychczasowe wyniki bezpośrednich rokowań stron,

o r z e k ł a:

DZIAŁ I. ORDYNARJUSZE.

Zasady ogólne.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: fernali, luzaków, stróżów, pastuchów, polowych, karbowych, włodarzy i gumiennych.

U w a g a I: Karbowi, włodarze i gumieni otrzymują żyta w wysokości co najmniej o 1 kwintal więcej od fernali (§ 15 i 16).

U w a g a II: Stangretów (forysiów) i t. d. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

U w a g a III: Luzacy (ręczniacy), t. j. ordynariusze, do obowiązków których nie należy obrządzanie koni, otrzymują o 1 q żyta mniej w ordynarji (§ 15 i 16), dostają 24 ary ziemi pod ziemniakami,

ki, kapustę i ogrodowinę oraz 10 q ziemniaków gotowych (§ 18) oraz mają prawo trzymać jedną krowę (§ 19). Jako luzak może być również ugodzony pomocnik pastucha i mleczarek, który może obrządzać parę koni służących do odwożenia mleka.

U w a g a IV: Inwalidzi, pracujący narówni z pozostałymi pracownikami z normalną zdolnością do pracy w rolnictwie, pobierają równe z nimi wynagrodzenie tak w gotówce, jak i w naturaljach. Inwalidzi o zmniejszonej zdolności do pracy mogą być godzeni na niższych warunkach.

§ 2. Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1 kwietnia 1933 r., a kończy się dnia 31 marca 1934 r. Obie strony obowiązują trzymiesięczne wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej dnia 31 grudnia 1933 roku. Zwolnionym robotnikom obowiązuje jest pracodawca wydać przy wypowiedzeniu zaświadczenie o zwolnieniu (konotatka). Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1933 r. włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę tejże nie przedłuża. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczych, lub też wyroków Sądów Państwowych, działających według kompetencji.

U w a g a: Wzór i treść konotatki będą ustalone przez Ministerstwo Opieki Społecznej i ogłoszone w „Monitorze Polskim”.

§ 3. Zatargi wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcą a robotnikami regulują Komisje Rozjemcze, bądź Sady Państwowe, według kompetencji. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

- 1) pracodawcom wstrzymywać świadczeń,
- 2) pracownikom przerywać pracy.

U w a g a: W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinięcia pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu i gotówce, w razie jednak wygrania sporu przez robotnika pracodawca winien wydać wstrzymane świadczenia wraz z dodatkiem miesięcznym w wysokości 2% od wstrzymanej należności.

§ 4. Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne, z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w tem orzeczeniu.

§ 5. Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książeczkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydawanej ordynarji i pensji wraz z potrąceniami i spisem powierzonych mu inwentarzy. Książeczka ta winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę oraz pracownika. Poza tem pracodawca wydaje bezpłatnie robotnikom swego folwarku na ręce wybranego przez nich przedstawiciela jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

U w a g a: Książeczki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane, niż dziesięć dni.

§ 6. Zawarcie indywidualnej umowy z ordynariuszem nie może być uzależnione od trzymania przez niego posyłek.

Zony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krow i inne roboty odbywać się mogą na zasadzie osobnej umowy.

Czas pracy.

§ 7. Przeciętny czas pracy w rolnictwie w ciągu roku ustala się na 9 godzin 20 min., przyczem rozkład godzin pracy ustala się podług drugostronnej tabeli. Tabela ta ułożona jest na zasadzie czasu słonecznego, różniącego się od państwowego o 25 minut.

Tabela czasu pracy.

Miesiąc	Praca do południa	Przerwa na śniadanie	Przerwa obiadowa	Praca po południu	Przerwa na podwieczerek
Styczeń	8—12	—	1½	1½ — 4.00	—
Luty	7½—12	—	1½	1½ — 5.00	—
Marec	1—10 11—20 21—31	7—12	—	1½ 1½ — 5.30 1½ — 6.00 1½ — 6.30	—
Kwiecień	1—10 11—20 21—30	6—12	½	1½ 1½ — 6.40 1½ — 7.00 1½ — 7.20	—
Maj	1—10 11—20 21—31	6—12	½	1½ 1½ — 7.30 1½ — 7.50 1½ — 8.00	½
Czerwiec	1—10 11—20 21—30	6—12	½	2 — 8.20 2 — 8.20 2 — 8.30	½
Lipiec	1—10 11—20 21—31	6—12	½	2 — 8.30 2 — 8.20 2 — 8.00	½
Sierpień	1—10 11—20 21—31	6—12	½	2 — 7.50 2 — 7.30 2 — 7.00	½
Wrzesień	1—10 11—20 21—30	6—12	½	1½ 1½ — 6.40 1½ — 6.20 1½ — 6.00	—
Październik	1—10 11—20 21—31	7—12	—	1½ 1½ — 5.30 1½ — 5.20 1½ — 4.50	—
Listopad	7½—12	—	1½	1½ — 4.15	—
Grudzień	8—12	—	1½	1½ — 3.45	—

Robotnicy fernali mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, a to dla koniecznego obrządku inwentarza.

Za początek pracy rano i po południu uważa się wyjście z podwórza lub z naznaczonej zbiórki przed mieszkaniem pracowników, a za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej, niż 2 km od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej, w stosunku do każdego kilometra powyżej dwóch.

W razach pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedeniowych może być zmieniony, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

Na żądanie pracodawcy, w razie pilnej potrzeby, pracownicy są obowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę: w powiatach I kat. (§ 16) — 45 gr, II i III kat. — 40 gr, oraz IV, V, VI kat. — 35 gr. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzieli robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 50% dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników, pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza

unormowanym wyżej czasem pracy, nie zaliczają się pastuchy, stróże nocni i dozorczy, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Samowolne i niezasadzone opuszczenie roboty podczas godzin pracy oraz niestawienie się do pracy jest niedopuszczalne. Samowolne spóźnianie się jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia, jak przy nadgodzinach.

§ 8. Obrządek inwentarza odbywa się poza godzinami pracy, bez specjalnej dopłaty. Wstawanie do obrządku inwentarza — oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

Obrok, siano i t. p. karm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypanie w nocy w stajni, oraz dyżury w dniu świątecznym obowiązują wszystkich fernali i luzaków bez specjalnej dopłaty.

Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziele i święta) i na ten czas zostaje zastąpiony przez innych, wyznaczonych w tym celu pracowników.

O ile luzakowi polecono czasowo obrządkować konie w zastępstwie fernala, to otrzymuje on za każdy dzień zastępstwa 35 gr.

Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikom worki i dopłaca im od hektara 20 gr. Prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych gryzących, a zwłaszcza azotniaku wapna, nie mogą być zatrudniane kobiety; pracownicy zaś używani do ich siania mają otrzymać ochraniacze na oczy.

§ 9. Stróże nocni mają codziennie wolny czas do zakończenia robót przedpołudniowych. W czasie przerwy obiadowej obowiązani są do stróżowania. Po przerwie zaś otrzymują czas wolny, równy przerwie obiadowej i, stosownie do tabeli czasu pracy (§ 7). Następnie stróże mogą być zatrudniani przy robotach koło inwentarza, w domu i t. p., z wyjątkiem czterech miesięcy: listopada, grudnia, stycznia i lutego. W miesiącach zaś od 1 października do 31 marca stróż otrzymuje koźuch dworski na czas warty, która nie może zaczynać się wcześniej, niż o godz. 18 (6-ej).

§ 10. Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę: w powiatach I kat. (§ 16) — 60 gr, II i III kat. — 50 gr, oraz IV, V i VI kat. — 40 gr, w górzelniach i krocchalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dn. 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr. 2, poz. 7) i również po tychże cenach.

§ 11. W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu nie powinny być wykonywane.

Stosunek wzajemny.

§ 12. Pracodawców oraz ich zastępców obowiązuje grzeczne traktowanie pracownika i ściśle przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie przewidzianych świadczeń i plac. Pracowników obowiązuje grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ściśle przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonywania obowiązków służbowych oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jakoteż dbale i starannie obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

Delegat, mając zaufania (przedstawiciel robotników) nie może być gorzej traktowany od innych pracowników.

Warunki wynagrodzenia.

§ 13. Zgodnie z § 16 niniejszego działu, ordynariusz pobierają płacę w gotówce kwartalnie zdołu i ordynarję.

Wypłata pensji winna nastąpić nie później, niż dn. 7-go następnego miesiąca.

§ 14. Wysokość ordynarji dla poszczególnych województw i powiatów określa § 16 niniejszego działu. Ordynarję wydaje się zgóry i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału.

W razie niemożności wydania należnej ordynarji z powodu wypadków losowych lub w terminie na 1-y lipca, ustalenie terminu ma nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron. Zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone, w gatunku, jaki posiada majątek.

§ 15. W sprawie składu ordynarji postanawia się, co następuje:

- pracownik otrzymuje 3, względnie 2 kwintale pszenicy, a to zgodnie z § 16 niniejszego działu;
- co najmniej 9 kwintali otrzymuje w życie,
- resztę zboża, brakującą do ustalonej dla majątku normy ordynarji, wydaje się w jęczmieniu.

U w a g a I: Od pracodawcy zależy podwyższenie ilości wydawanego na ordynarję żyta zamiast jęczmienia, ponad ustalone minimum.

U w a g a II: W majątkach, gdzie sięja groch w dostatecznej ilości, ordynariusze mogą żądać zamiast 1 kwintala pszenicy 80 kg grochu.

U w a g a III: W majątkach, gdzie sięja w dostatecznej ilości hreczkę albo grykę, a nie sięja pszenicy, ordynariusze zażądać mogą po 1 kwintalu hreczki albo gryki za każdy kwintal pszenicy.

U w a g a IV: W majątkach, gdzie nie sięja pszenicy, wydaje się żyto w stosunku za 1 kwintal pszenicy 1,3 kwintala żyta.

U w a g a V: Pracodawca może do 1 kwintala żyta lub w powiatach, w których w skład ordynarji wchodzi 3 kwintale pszenicy — do 1 kwintala pszenicy zastąpić cukrem według relacji ceny giełdowej zboża i ceny detalicznej cukru.

§ 16. Pensję i ordynarję na rok 1933/34 ustala się, jak następuje:

I kategoria: pensji 140 zł oraz ordynarji 15 kwintali w stosunku rocznym, obowiązuje w powiatach: jędrzejewskim, kaliskim, kolskim, krasnostawskim, kutnowskim, łęczycyckim, łódzkim, lubelskim, miechowskim, nieszawskim, opatowskim, pińczowskim, piotrkowskim, puławskim, sandomierskim, sieradzkiem, warszawskim i wrocławskim.

II kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 15 kwintali w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: błońskim, brzezińskim, ciechanowskim, częstochowskim, gostynińskim, grójcekim, hrubieszowskim, ilżeckim, janowskim, końskim, kozienickim, lipnowskim, lubartowskim, łaskim, łowickim, mińsko - mazowieckim, mławskim, opoczyńskim, plockim, pułuskim, radomskowskiem, radomskim, rypińskim, sochaczewskim, sokołowskim, stopnickim, tureckim, wieluńskim, włoszczowskim i zamojskim;

III kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 14 1/2 kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: bezdzińskim, chełmskim, garwolińskim, płońskim, przasnyskim, rawskim, siedleckim, skierniewickim, tomaszowskim, węgrowskim i zawierciańskim;

IV kategoria: pensji 110 zł oraz ordynarji 14 1/2 kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: biłgorajskim, kieleckim, końskim, lukowskim, makowskim, radzyńskim, radzyńskim i sierpeckim;

V kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 13 1/2 kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: białostockim, białskim, bielskim, łomżyńskim, szeczyńskim, włodawskim i wysoko-mazowieckim;

VI kategoria: pensji 110 zł oraz ordynarji 13 1/2 kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: augustowskim, ostrołęckim, ostrowskim, sokolskim, suwalskim, grodzieńskim i wolkowskim.

W powiatach: brzezińskim, gostynińskim, grójcekim, janowskim, jędrzejewskim, kaliskim, kolskim, kutnowskim, lubartowskim, lubelskim, łęczycyckim, łowickim, łódzkim, miechowskim, nieszawskim, opatowskim, pińczowskim, piotrkowskim, plockim, puławskim, radomskowskiem, sandomierskim, sieradzkiem, stopnickim, tureckim, warszawskim, wieluńskim i wrocławskim — ordynariusze otrzymują w składzie ordynarji 3 kwintale pszenicy (§ 15).

We wszystkich innych powiatach ordynariusze otrzymują w składzie ordynarji 2 kwintale pszenicy (§ 15).

U w a g a: W powiatach I, II, III, IV kategorii za obopólnym porozumieniem do 2 kwintali żyta lub jęczmienia może być wypłacone w gotówce łącznie z pensją.

§ 17. Pracodawcy są uprawnieni do przemienienia ordynarji na swój rachunek i wówczas z przewidzianej w § 16 ordynarji potrącają 1 1/2 kwintala żyta.

W wypadku dawania przemiału przez pracodawcę, pracownikowi przysługuje prawo określenia, jaka ilość ordynarji ma być zmielona na pytel, razówkę i kaszę.

Przemienienie ordynarji winno być dokonane najdalej w ciągu pierwszego miesiąca kwartału, za który wydaje się ordynarję.

Na rozkurz odlicza sobie młyn maksimum przy razówce 2%, przy pyllu i kaszy 5%.

Pozatem pobieranie innych opłat i miarek jest niedozwolone.

Ziemia pod ziemiaki.

§ 18. Ordynariusz otrzymuje 30 arów ziemi pod ziemiaki, kapustę i ogrodową oraz 15 q ziemiaków gotowych, zdrowych i suchych. Na zasadzie indywidualnej umowy wzamian 30 arów ziemi może być wydane 35 q ziemiaków gotowych. Za obopólnym porozumieniem również zamiast 15 q gotowych ziemiaków może być wydana odpowiednia ilość roli.

Sadzenie ziemiaków winno odbywać się — jeżeli nie umówiono się inaczej w danym majątku — w połowie między początkiem a końcem sadzenia ziemiaków dworskich. Pole, przeznaczone pod ziemiaki, powinno być w takim samym sta-

nowisku, jak pole przeznaczone pod ziemiaki dworskie. Przygotowanie mechaniczne ziemi pod ziemiaki i obróbka ich winny być same, jak ziemiaków dworskich. Zastrzeżenie, że wszystkie ziemiaki pracowników powinny być sadzone obok siebie w jednym miejscu.

O ile pracownik nie posiada sadzonek, może otrzymać takowe od pracodawcy w ilości, potrzebnej do zasadzenia należnej roli; wówczas z przewidzianej w orzeczeniu ilości roli potrąca się przestrzeń ziemi, odpowiadającą ilości wydanych kartofli.

Utrzymanie inwentarza.

§ 19. Ordynariusz ma prawo trzymać stosownie do umowy indywidualnej dwie lub jedną krowę z jednym przychowkiem; do dwóch miesięcy, względnie może nie trzymać krów. Zmiana w ciągu roku ustalonych indywidualną umową warunków utrzymania inwentarza może nastąpić tylko w drodze obopólnego porozumienia.

Jeżeli ordynariusz umówił się:

1) że będzie trzymać jedną krowę, to otrzymywać będzie 120 litrów mleka w ciągu roku na okres zapuszczenia krowy;

2) że nie będzie trzymać krów, to otrzymywać będzie po 2 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

W razie, gdy ordynariusz umówił się, że będzie trzymać dwie lub jedną krowę, a krów tych nie trzyma, to pracodawca obowiązany jest wydać mu 4,5 arów ziemi pod ziemiaki lub 5 q kartofli za każdą nietrzymaną krowę.

W majątkach, w których pracodawca stawia za warunek przy umowie, aby ordynariusz:

1) trzymał jedną krowę, to otrzymywać będzie 1 litr mleka dziennie;

2) nie trzymał wcale krów, to otrzymywać będzie po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 4 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

O ile w czasie trwania umowy ordynariuszowi padną krowy, a odszkodowania za nie mu nie przysługują, to w wypadku, gdy:

1) z spośród trzymanyh dwu krów padnie jedna — ordynariusz otrzymywać będzie w okresie zapuszczenia pozostałej krowy po 2 litry mleka dziennie, nie więcej wszakże niż 120 litrów za cały ten okres;

2) padną dwie krowy, lub jeżeli trzyma jedną krowę, padnie ta krowa — ordynariusz otrzymywać będzie po 2 litry mleka dziennie w miesiącach zimowych i po 3 litry mleka dziennie w miesiącach letnich.

Przepis powyższy, dotyczący wydawania mleka w razie padnięcia krów, nie ma zastosowania w razie wybicia krów pracodawcy na skutek zarazy.

U w a g a I: Pracownik otrzymuje mleko świeże, niezbiierane.

U w a g a II: W razie niemożności wydania mleka, pracownik otrzymuje równoważnik w gotówce lub w życie, licząc 1 litr mleka równy 1 kg żyta.

Pracodawca daje utrzymanie dla krów ordynariusza.

Utrzymanie dla bydła ma być latem na odpowiednim pastwisku takim, jak i dla bydła dworskiego (z wyjątkiem sztucznych pastewników i łąk icońskich), jednakże niekolejnie wspólnie. Przy osobnym pastwisku daje pracodawca osobnego pastucha. W braku odpowiedniego pastwiska, bydło ordynariuszy otrzymywać będzie zieloną paszę w dostatecznej ilości lub 7 i pół kg kiszonych liści buraczanych lub 7 i pół kg kiszonych wytlóków albo pół kg suchych wytlóków na 1 sztukę dziennie z wystarczającą ilością szezki. Podczas miesięcy zimowych, t. j. w okresie stabulacji, otrzymują pracownicy na sztukę bydła dziennie po 8 kg zdrowej szezki i plew zbożowych z dodaniem wywaru lub pulpy. Tam, gdzie nie wydają wywaru lub pulpy, pracownik otrzymuje na każdą sztukę 1 kwintal ziemiaków, albo 1 i pół kwintala innych okopowych mieszańców, lub równoważnik w otrębach lub makuchach, albo 2 kwintale wytlóków niezapuszczonych (dolowych) lub 15 kg wytlóków suchych, lub też stosowny równoważnik w koniczynie lub sianie, a mianowicie po 1,75 kg koniczyny lub po 2 kg siana na dzień i sztukę.

Zamiast wymienionych dodatków do szezki i plew zbożowych, pracodawca może wyznaczyć pracownikowi 4,5 arów ziemi na każdą sztukę bydła, dość weźmie jednak, aby pracownicy mogli użytkować tę ziemię jednocześnie z sadzeniem swoich ziemiaków. Słomę dla inwentarza otrzymują pracownicy w miarę potrzeby.

Pracodawca ubezpiecza obowiązkowo bydło pracownika od ognia. W wypadkach pożaru, wynikłego z winy lub nieostrożności pracownika, traci tenże prawo do pobrania odszkodowania za spalone, należące do niego bydło.

Wprowadzenie do dworskiej obory nowej sztuki bydła nie może nastąpić bez poprzedniego zezwolenia pracodawcy lub jego zastępcy, a to dla uniknięcia zarazy.

§ 20. Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewnach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone, trzymanie zaś gęsi, kaczek, gołębi, królików i t. p. zależy od obopólnej umowy.

Opal.

§ 21. Pracownik otrzyma 13 jednostek opalowych. Jednostka opałowa równa się:

10,2 metrom sześciennym przestrzennym torfu szychłowego,
6,8 metrom sześciennym przestrzennym torfu deptanego,

5,1 metrom sześciennym przestrzennym torfu prasowanego,

2½ kwintalów węgla,

1 kupce gałęzi wymiaru 1,75 metra szerokości, 1,75 metra wysokości 2 metrów długości.

Przy wydawaniu opalu w drzewie obowiązują wydanie 12 metrów sześciennych przestrzennych drzewa szczapowego suchego, przyczem 1 metr sześcienny przestrzenny drzewa szczapowego równa się: 1,5 metra sześciennego przestrzennego karpiny rabanej lub 1,25 metra sześciennego przestrzennego drzewa niesuchego.

Wybór materiału opalowego przysługuje pracodawcy, zastrzega się jednak, że przy wydawaniu węgla conajmniej 1/4 opalu, a przy wydawaniu w innym materiale conajmniej 1/2 opalu musi być wydane w szczapach.

Torf winien być wydany w normalnie suchym stanie i w przeciętnie dobrym gatunku.

Mieszkania.

§ 22. Mieszkanie pracownika musi się składać conajmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory.

Izby winny być wytykowane, a conajmniej dokładnie wylepione, ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach.

W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapna niegaszonego do bielienia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone i piec doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1933 r. Mieszkania mają być ze szczelnym dachem; tam, gdzie dachy są popsułe, muszą być naprawione w ciągu miesiący letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

Pracodawcy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązują wybrukowanie dostępu do studzien oraz zastąpienie zgnitych cembrzyn nowymi, lub też zastąpienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliźszej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewni w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zastopione ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w czystości i porządku. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkanach nowo wybudowanych powinna być urządzona łaźnia.

W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzenia kąpeli.

Pożądanem jest, aby pracodawcy, mający w folwarkach elektryczność, wprowadzali ją do mieszkań pracowników. Koszty prądu płaci pracownik.

Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione. Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy wprowadzeniu się ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 23. Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladnej oborze, lub w specjalnie przeznaczonym na to budynku, oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał, nadto w miarę potrzeby słomę do sienników oraz w miarę możliwości ściółkę dla swego inwentarza, przyczem nawóz stanowi własność pracodawcy.

Ubezpieczenie.

§ 24. Do czasu wprowadzenia kas chorych pracodawca opłaca w całości koszty szpitalne oraz koszty związane z przyjazdem lekarza do folwarku. We wszystkich innych wydatkach na lekarza, dentystę, akuszerkę i aptekę pracownik uczestniczy w stosunku 10%. Wszystko powyższe stosuje się do pracownika, jego żony oraz dzieci poniżej lat 15. Do pozostałych członków rodziny pracownika stosuje się tylko wtedy, jeżeli stale pracują w danym folwarku.

Koszta leczenia (z wyjątkiem wypadków nagłych) obciążają pracodawców tylko w tym wypadku, gdy pracownik leczy się bądź u lekarza wskazanego przez pracodawcę, bądź u lekarza powiatowego, a koszta szpitalne jedynie wówczas, gdy pracownik został skierowany do szpitala na skutek zarządzeń jednego z wyżej wymienionych lekarzy.

Uwaga I: W razie sporu rozstrzyga Komisja Rozjemcza na podstawie dowodów i rachunków przedstawionych przez pracodawcę. Jeżeli pracodawca dowodów pisemnych nie dostarczy, pracownik nie będzie zobowiązany do zapłacenia 10% kosztów.

Uwaga II: Pracodawcy nie są zobowiązani opłacać zabiegów techniczno-dentystycznych § 25. Do czasu wprowadzenia ubezpieczeń pogrzebowych, na wypadek śmierci pracownika żona lub dzieci zmarłego mają otrzymywać przez pół roku: połowę pensji, połowę ordynarii, utrzymanie dla jednej krowy, pół ziemi pod ziemniaki i ziemniaków gotowych, jak również możność korzystania ze wszystkich innych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu narówni z innymi pracownikami. Jeżeli rodzina zmarłego pracownika posiada dwie krowy, to druga krowa otrzymuje w lecie paszę na pastwisku, a w zimie siecek; o ile posiada jedną krowę, a umowa przewiduje dodatek w mleku, zamiast drugiej krowy, to dodatek ten zostaje obliczony w stosunku 10 litrów za każdy miesiąc przepracowany od 1 kwietnia 1933 r. przez zmarłego pracownika. Jeżeli ziemniaki zostały zasadzone przed śmiercią ordynariusza, rodzina zmarłego ma prawo do całego zbioru. Na koszty pogrzebu otrzymuje nadto tytułem zapomogi 25 zł i trumnę zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny równoważnik w gotówce.

Uwaga: Mieszkający razem członkowie rodziny zmarłego pracownika, korzystający z powyższej zapomogi, nie mogą chodzić do roboty poza obrębem folwarku, jeżeli przed śmiercią ordynariusza stale się do niej nie zobowiązali i jeżeli pracodawca daje im zatrudnienie. Wynagrodzenie członków rodziny zmarłego ordynariusza za pracę nie może być niższe od cen, obowiązujących w folwarku dla danej kategorii robotników.

§ 26. Na wypadek śmierci żony pracownika, otrzyma on tytułem zapomogi 20 zł, na wypadek śmierci dziecka 15 zł. We wszystkich wypadkach powyższych otrzyma także trumnę, zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny równoważnik w gotówce.

§ 27. Na wypadek kalectwa lub śmierci robotnika spowodowanej nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik, ewentualnie jego rodzina, korzysta w gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dn. 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148) z pełnych świadczeń przewidzianych w niniejszym orzeczeniu do czasu polubownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracownika, bądź jego rodziny, nie mniej jednak, jak przez pół roku. Postanowienie niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego. Może być jednak zastąpione zatwierdzoną przez Ministerstwo Opieki Społecznej ogólną umową, regulującą wzajemne prawa i obowiązki pracodawców i pracowników na wypadek kalectwa lub śmierci pracownika, z powodu nieszczęśliwego wypadku przy pracy.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dn. 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

W celu uniknięcia nieszczęśliwych wypadków, mają być wprowadzone ochraniacze przy wszystkich tych maszynach, do których zastosować się dadzą.

§ 28. Do czasu wprowadzenia ustawowego ubezpieczenia na starość pracodawcom nie wolno przy końcu roku służbowego wręczać konotek tym ordynariuszom, którzy przepracowali na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat, oraz tym pracownikom dniówkowym, którzy przepracowali w danym gospodarstwie lub u danego pracodawcy 25 lat; w tem uprzednio przynajmniej 20 lat w charakterze ordynariusza i stracili całkowitą lub częściową zdolność do pracy z tytułu starości.

Powyższy okres 25 lat liczy się dla robotników dniówkowych i ordynariuszy od ukończenia 18 roku życia.

Tytułem do zwolnienia tych ordynariuszy nie może być niezdolność do pracy, lecz przewiazanie służbowe.

Ordynariusze objęci niniejszym artykułem obowiązani są do wykonywania swych obowiązków w granicach swej zdolności do pracy, pomimo przepracowanych 25 lat.

W wypadku stwierdzonej zupełnej niezdolności do pracy z powodu starości, pracownik nie jest obowiązany do pracy i w tym wypadku świadczenia jego mogą być obniżone, jednak nie niżej, niż do połowy świadczeń ordynariusza.

Udowodnienie zupełnej niezdolności do pracy lub jej zmniejszenia ciąży na pracownika.

§ 29. Rezerwistom, powołanym na ćwiczenia, lub w razie mobilizacji, wydaje się świadczenia, zgodnie z obowiązującymi w tej mierze ustawami i nie uważa się tego za przerwę w pracy (dotyczy § 28 niniejszego działu).

Szkoły i ochronki.

§ 30. Pracodawcy opłacają początkową naukę dzieci pracowników tam, gdzie to wymaga osobnych dopłat. Poza tem pracodawcy utrzymują ochronkę dla dzieci w wieku od lat 4 do 7 w folwarkach, w których liczba tych dzieci przekracza 20. O ile pracodawca założył ochronkę, a dzieci pracowników w liczbie conajmniej 15 do ochronki w ciągu trzech miesięcy nie uczęszczały, pracodawca założoną ochronkę likwiduje, a koszt trzymiesięcznego utrzymania ochroniarki dzieli pomiędzy wszystkich ordynariuszy, którzy, mając w tym wieku dzieci, tychże do ochronki nie posyłały. Inspektor pracy w porozumieniu z inspektorem szkolnym rozstrzyga, czy przeskoda do otworzenia ochronki jest brak lokalu.

W razie uchylecia się pracodawcy od wykonania przepisów niniejszego paragrafu, obowiązany on będzie płacić na ręce właściwego inspektora szkolnego na rzecz oświaty robotników rolnych danego powiatu sumę odpowiadającą kosztem utrzymania ochronki i ochroniarki w ciągu roku służbowego.

Osiągnięty w tej drodze funduszem rozporządza komisja, złożona w równej liczbie z przedstawicieli organizacji zawodowych pracodawców i pracowników pod przewodnictwem inspektora szkolnego przy współudziale właściwego inspektora pracy.

Prawo występowania o wykonanie niniejszego artykułu przysługuje pracownikom danego folwarku i właściwemu inspektorowi pracy.

Urlopy.

§ 31. Pracownik otrzymuje w ciągu roku 12 dni urlopu w dni nieświąteczne (święta obowiązują zgodnie z wydanymi w tej mierze ustawami), bez potrącenia świadczeń. Pracownik może żądać w czasie zimy urlopu nieprzerwanego do 6 dni, przyletnie jednocześnie nie więcej, niż jeden z folwarku.

Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych pisemnym wezwaniem związków zawodowych, w tych bowiem wypadkach pracodawca winien jest zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu.

W czasie pilnych robót, jak siewy, żniwa, siano kosy i kopanie, urlopy mogą być wydawane w wypadkach wyjątkowo pilnych. Wyjazdy na skutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne 2 lub 3 dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

Strawne.

§ 32. Pracownikowi, wyslanemu w drogę, należy się tytułem strawnego za dobę 2,00 zł, za obiad 1,00 zł, za kolację 65 gr. Dobę liczy się od 16 godzin wwyż.

Opóźnienie posiłku o dwie godziny nie pościąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

Furmanki.

§ 33. Pracownicy otrzymują:

- 1) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;
- 2) do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;
- 3) po księdza — z chrztem, ślubem i pogrzebem.

Fornalowi, jadącemu wyslaną w interesie pracownika furmanką, w dni powszednie, czy też świąteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni świąteczne po doktora, do kościoła i t. p.

Wyjazdy, noszące wyraźnie charakter wyjazdów prywatnych pracodawcy poza godzinami pracy, winny być wynagradzane, jak praca poza godzinami służbowymi (§§ 7 i 10).

Pracownicy otrzymują furmankę po lekarza i akuszerkę, oraz wspólną:

- 1) jedną na kwartał do najbliższego miasta w dniu targowym,
- 2) jedną na miesiąc w dzień świąteczny, wybrany przez pracownika do najbliższego miasta, względnie stacji kolejowej, według wyboru pracowników.

Uwaga: W razie nieuzasadnionej odmowy dania furmanki w dniu przez pracowników wybranym, pracownikom przysługuje zwrot faktycznych kosztów za wynajętą furmankę; za uzasadnioną odmowę uważa się wyjątkową niemożność gospo-

§ 8. W gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148), na wypadek kalectwa, spowodowanego nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik korzysta z pełnych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu do czasu polubownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracowników, bądź ich rodzin, niemniej jednak, jak przez pół roku, przyczem za podstawę obrachunku przyjmuje się minimum dni pracy, ustalone w § 5 niniejszego działu. Postanowienie niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dn. 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

DZIAŁ V. ROBOTNICZY SEZONOWI.

§ 1. Orzeczenie niniejsze obowiązuje z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony robotników sezonowych w rolnictwie.

§ 2. Za robotników sezonowych, w znaczeniu niniejszego orzeczenia, uważa się tych robotników, którzy się kontraktowo obowiązują do robót rolnych w sezonie od dnia zakontraktowania ich aż do ukończenia wszystkich robót rolnych, względnie wszystkich wykopków i którzy mieszkają u pracodawcy we wspólnych koszarach, przeznaczonych dla robotników sezonowych.

§ 3. Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 7 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, wynagrodzenie zaś za nadgodziny ustala się dla kategorii I i II robotników sezonowych w wysokości, określonej dla kategorii II i III stałych robotników dniówkowych (§ 5 działu IV), a dla kategorii III robotników sezonowych o 15% więcej, niż dla kategorii III robotników dniówkowych.

§ 4. Ordynarję otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo.

Ordynarja składa się:

z 15 kg ziemniaków,

z 7 litrów mleka zbieranego lub 3¼ niezbi-

ranego,

z 3½ kg chleba,

z 1/8 kg kaszy,

z 1 kg grochu,

z 1 kg maki,

z 1/4 kg soli.

Wymiana na inny gatunek żywności jest za obopólnym porozumieniem dozwolona. W majątkach, które grochu nie sieją, może być wzamian niego przez pracodawcę wydana kasza lub mąka.

Gotowanie strawy odbywa się na koszt pracodawcy.

§ 5. Poza ordynarję, otrzymuje robotnik sezonowy wynagrodzenie gotówkowe:

MIEJSCOWOŚĆ	Płaca dzienna kategorii robotników sezonowych w złotych		
	I kat.	II kat.	III kat.
1. Woj. warszawskie z wyłączeniem powiatów: Radzymin, Mińsk Mazowiecki, Przasnysz, Maków i Sierpc. Woj. Łódzkie, oraz powiaty: Będzin, Zawiercie i Częstochowa woj. kieleckiego	1.10	1.30	1.50
2. Woj. kieleckie z wyłączeniem powiatów: Będzin, Zawiercie i Częstochowa. Woj. Lubelskie z wyłączeniem powiatów: Węgrów, Sokółów, Biała, Radzyń, Włodawa, Chełm, Tomaszów, Biłgoraj oraz powiaty: Radzymin, Mińsk Mazowiecki, Przasnysz, Maków i Sierpc woj. warszawskiego	1.00	1.20	1.40
3. Woj. białostockie oraz powiaty: Węgrów, Sokółów, Biała, Radzyń, Włodawa, Chełm, Tomaszów, Biłgoraj woj. lubelskiego	0.90	1.10	1.30

U w a g a: Jako kategorie robotników rozumie się: kategoria I — wszystkie kobiety ponad lat 16 i mężczyźni od lat 16 do 18; kategoria II — mężczyźni od lat 18 do 21; kategoria III — mężczyźni ponad 21 lat, zdolni do wszystkich robót i do kosy.

§ 6. Obowiązują następujące §§ działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 7, 10, 11, 12, 24, 32 i 8 w punkcie o nawozach sztucznych.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1933 r. do dnia 31 marca 1934 r.

Działo się w Warszawie dnia 4 marca 1933 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej:

(—) M. Klott.

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych:

(—) M. Banaszkiewicz.

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:

(—) F. Opęchowski.